

СТАНОВИЩЕ

за гл. ас. д-р Яна АНДРЕЕВА,
единствен кандидат конкурса за доцент
по професионално направление 2.1. Филология
(Португалска литература),
обявен в ДВ, бр. 39 от 20.05.2011 г.

от доц. д-р Стоян АТАНАСОВ

От години следя публикациите на Д-р Яна Андреева. Бях рецензент на нейния дисертационен труд на тема „Автобиографичното писане в творчеството на Фернанду Намора”. Тук няма да се спирам на него. Ще спомена само, че с него Андреева убедително доказва няколко съществени качества на изследовател: най-съвестно проучване на изследвания корпус и на теоретичната литература по въпроса за автобиографията като литературен жанр; ясно формулирани наблюдения и изводи; отличен превод на български език на откъси от творчеството на Фернанду Намора, цялостно представено за българския читател.

След успешната защита на въпросната докторска дисертация Яна Андреева посвети множество статии и рецензии на най-видните представители на съвременната португалска литература. Те са залегнали в книгата *Прочети на португалската литература*, която показва умението на авторката да долавя най-актуалното или най-непреходното в творчеството на редица съвременни португалски писатели. Сред тях ще посоча имената на Жузе Сарамагу, Марселу Дуарте Матиаш, Еса де Кейрош, Рита Феру.

Следващия съществен принос на Андреева в проучването на съвременната португалска литература е трудът ѝ *Творец и общество в дневниците на португалските писатели от края на XX век*. Той бе представен за обсъждане в първичното звено като хабилитационен труд. Затова настоящото становище ще се спре малко по-обстойно именно на него.

Интересът на Яна Андреева към дневниковата литература се явява естествено продължение на фундаменталното ѝ изследване на автобиографичното в творчеството на Фернанду Намора. С новата проблематика Андреева се заема след като е натрупала богат теоретичен опит около докторската си дисертация.

Писателските дневници винаги са се радвали на особен интерес от страна на публиката и на критиката. Нерядко обаче реакциите на втората са изоставали от първата. И това е обяснимо. Очевидно такъв е случаят и с дневниците на португалските писатели от края на XX век, които, отбелязва Андреева, още не са били предмет на цялостни академически изследвания.

В този смисъл трудът на Андреева е пионерен за португалистиката изобщо. Той е посветен на много представителен корпус: 27 книги на девет значими португалски писатели. Широкомащабното изследователско поле е определило и подхода на авторката. Изложението няма аналитичен характер. Неговата заслуга трябва да търсим в обзорите, обобщенията и конкретните наблюдения, които свидетелстват за научната зрялост на изследователката.

Андреева разглежда писателските дневници от две общи гледни точки: творчеството и обществото. Те са изложени в двете основни части на труда, всяка от които включва девет подглави – колкото са изследваните автори. Тези две части се предхождат от една първа встъпителна глава, която проследява историята на дневниковия жанр в португалската литература както и социалния контекст в Португалия от 70-те години на XX век до днес. Трите основни глави и техните подглави съдържат заключения и обобщения. От тези най-общии наблюдения е видно, че трудът е много добре структуриран и логически завършен. Той съдържа и богата библиография, представена изрядно.

Трудът има безспорно приносен характер. С множеството си наблюдения и изводи той очертава пространна и ясна картина на съвременната дневникова литература в Португалия. Ще се опитам да открия най-същественото.

От прочутите *Опити* на Монтен (края на XVI век) насам европейските писатели поемат по пътя на автобиографичното. В автобиографични разкази, в писма, дневници и мемоари те разкриват важни страни от своите екзистенциални, естетически и социални възгледи. Какво е специфичното в португалската дневникова литература от края на XX век по отношение на тази богата традиция? Машабната анкета на Яна Андреева навежда на следните мисли.

Португалските писатели пишат своите дневници не само и дори не толкова следвайки сънародниците си от предишните поколения, колкото в гласен или негласен диалог със световните образци на жанра. Струва си да отбележим също така, че изследваният период съвпада с възхода на структурализма в литературознанието, който, както знаем, отдаваше приоритетно, а нерядко и изключително внимание единствено на творбата. Животът на автора като че ли оставаше на заден план. Ето защо, ако въпросният автор бе водил дневници, на тях се гледаше именно като на творби, а не като на документален отзвук от живота на писателя. След апогея на големите структуралистички теории академическата критика като че ли загуби нагласата си да теоретизира на всяка цена. Писателите също попрестанаха да градят своите фикции като илюстрация на една или друга теоретична визия. От изследването на Андреева става видно, че португалските автори на дневници са усвоили основните уроци на критическата модерност и на структурализма в частност. Те ги носят в

мислите си, претопяват ги в писанията си, но не желаят да ги преповтарят догматично. По-скоро вземат по нещо от тях, нагодяват го към своя писателски темперамент или пък полемизират, изхождайки от собствения си опит. И тъкмо това подсказват точните наблюдения на Андреева: авторите на дневници се самоанализират с помощта на теоретични отломки без да се опитват да предлагат нови теории. Бумът на дневниковата литература, в частност на португалската, може да се разглежда като последица от изостреното литературно самосъзнание през последната третина на XX век и в същото време като последица от разпада на големите теоретични конструкции или на днешното ни отдалечаване от тях. Налага се изводът, че днес изповедалният дневников жанр не може да бъде просто „разговор със себе си” (Монтен). Той включва неминуемо и диалог с други писатели и мислители, но в крайна сметка утвърждава една несводима индивидуалност.

Същата индивидуалност отстояват дневниците по повод на обществени събития и явления. От добре подобрите примери, които привежда Андреева, се вижда до каква степен социалните позиции на писателите – независимо дали застъпват морална, философска, религиозна или политическа гледна точка – са несводими до големите системи. Индивидуалният патос, субективната нагласа и тук излизат на преден план.

Яна Андреева многократно изтъква хибридният характер на дневниковата литература. Документ и фикция, интимна изповед и публично слово, интуитивен изблик и критическа рефлексия, дневникът се явява привилегирован жанр едновременно на съкровено и на социално. Затова той е литературна памет за епохата, отбелязва Андреева.

В заключение смятам, че изследването *Творец и общество в дневниците на португалските писатели от края на XX век* притежава редица качества на академичен труд: значим изследователски проблем, адекватен научен подход, широка информираност, точни наблюдения, убедителни изводи. Монографията има всички качества на хабилитационен труд. Тя е важен принос в португалистиката и в българското литературознание.

Ето защо, въз основа на цялостната научна и преподавателска работа на Д-р Яна Андреева мога убедено да кажа, че тя отговаря напълно на изискванията за получаване на научното звание „Доцент” и че ще гласувам то да ѝ бъде присъдено от научното жури.

Доц. Д-р Стоян Атанасов

София, 21 септември 2011 г.